

ПРИКАЗ

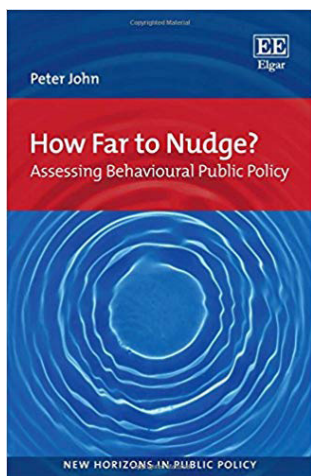
УДК 321.01(049.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6532019.23>

Приказ

Тамара Вуков*

*Група за анализу и креирање
јавних политика, Београд*

Peter John, *How Far to Nudge?*
Assessing Behavioral Public Policy,
Edward Elgar Publishing, Cheltenham – Northampton [MA],
2018, 173 стр.

* Електронска адреса ауторке:
vktamara@gmail.com

Књига „Колико далеко усмерава¹? Процене бихејвиоралне јавне политике” (енг. “*How far to nudge? Assessing Behavioral Public Policy*”), Питера Џона (*Peter John*), представља критички преглед примене бихејвиоралних јавних политика. Аутор има за циљ да разуме на који начин су бихејвиоралне јавне политике утицале на јавну управу. Такође, аутор настоји да одговори на питање колико „далеко” се може ићи са применом усмеравања.

Питер Џон је, како сам наводи као и многи „одлутао” у усмеравање. Почетком 2000-тих година, почео је да истражује начине путем којих се грађани могу охрабрити да у већој мери учествују у политичком и јавном животу. Паралелно када су Ричард Тејлер и Кас Санстејн развијали

1) С обзиром на то да не постоји општеприхваћени превод за појам “*nudge*”, ауторка текста је овај појам превела као *усмеравање*.

теорију усмеравања,² Џон је истраживао и спроводио сличне експерименте у оквиру бихејвиоралне јавне политике. Његов мотив била је тежња да разуме на који начин бихејвиорална јавна политика користи онима који је примењују.

У овој књизи, износиће своје знање и размишљање о усмеравању, аутор „одаје поштовање” многим важним књигама и текстовима који су раније објављени на ову тему. Он настоји да примени перспективу политиколога и стручњака за јавну управу у примени усмеравања. Циљ књиге је да детектује границе усмеравања као и да тестира главну тезу књиге, да се унапређењем усмеравања може постићи да се понашање људи у одређеним ситуацијама промени трајно.

Књига је подељена на девет поглавља. У уводном поглављу, аутор даје одлична објашњења појмова који се често користе у књизи, те је књига разумљива и онима који се до сада нису сусретали

2) Ричард Тејлер (*Richard Thaler*) и Кас Санстејн (*Cass Sunstein*) су објавили књигу „Усмеравање: Унапређивање одлука о здрављу, богатству и срећи” (енг. *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth and Happiness*), која се сматра утемељивачем теорије усмеравања и њене примене у јавним политикама.

са теоријом усмеравања. Усмеравање (*Nudge*) подразумева мале, дискретне и „јефтине” измене у јавним политикама које значајно повећавају успех односно исходе јавних политика (стр. 4). Креатори јавних политика заинтересовали су се за примену овог инструмента управо због његове „једноставности и ниске цене”.

Како Питер Џон у овом делу истиче, постоје две димензије политика и процедура које креатори политика треба да прилагоде. Прва је тзв. комуникацијски ток ка грађанима, а други архитектура избора. Питер Џон под комуникацијским током подразумева прихватљиве психолошке механизме који мењају (утичу) на понашање појединца. Уколико применимо архитектуру избора и комуникацијски ток, добијамо оно што Питер Џон назива институционална промена (стр. 5–6). Он промене у институционалном дизајну сматра суштином бихејвиоралних јавних политика. Према њему, ова промена је кључна јер без ове промене, усмеравање остаје само једна од верзија тзв. социјалног маркетинга.

Прецизније „да би био више од науке формулисања порука, усмеравање укључује реформу политичке институције и бирократије” (стр. 6). То практично значи да усмеравање мења како јавне установе функционишу и како комуницирају са грађанима.

У другом поглављу, Питер Џон анализира најчешће проблеме са којима се једна Влада суочава и зашто конвенционални инструменти јавних политика не дају жељене резултате. Он настоји да објасни зашто је разумевање људског понашања толико важно у постизању жељених исхода јавних политика. Како он то види, поента бихејвиоралних јавних политика је да исправе одређене врсте понашања, нарочито оних који доприносе лошим исходима јавних политика. Даље, аутор књиге истиче да мале промене у понашању могу променити исходе у великој мери, међутим људи и даље настављају да се понашају „штетно” по себе. Ову појаву Питер Џон назива *отпорност да се понаша добро* и посветио јој је читав одељак. Аутор сматра да је разлог за ову „отпорност” то што људима недостају избори/опције. Настављајући,

износи да иако људи имају жељу да промене понашање, они то најчешће не чине, јер норме и друштвено окружење у којем људи живе лимитирају њихову мотивацију да заиста и промене понашање на начин који омогућава бољи исход. Питер Џон тврди да људи желе да се понашају на одређен начин, али их друштвени фактори и норме спречавају у томе. Иако Џон ово наводи као препреку у промени понашања на боље, не смомо занемарити чињеницу да, како нас друштвене норме и окружење спречавају да усвојимо неке добре обрасце понашања, она бар већину људи, спречавају да се понашају крајње лоше. Аутор овде, анализирајући неке од класичних примера усмеравања, први пут износи оно што је његова централна идеја и фасцинација, а то је да се кроз бихејвиоралне јавне политике и усмеравање понашање људи може трајно изменити. Он истиче да ту где се усмеравање завршава, на пример, код упозорења или информисања појединца, управо налази срж интервенције промене обрасца понашања. У овим случајевима, тврди он, не треба додатно наглашавати

предности и мане одређеног понашања, већ сетом спољашњих стимуланса и подстицаја треба утицати на расположење, емоције, интуицију и осећај благостања на начин који је одмах осетљив (стр. 28). Међутим, он се централној тези књиге није довољно посветио што је и највећа критика коју можемо да упутимо овом делу.

Аутор истиче разлику између бихејвиоризма у психологији и бихејвиоризма у политичким наукама, затим прави критички осврт на рационални модел, његов развој и недостатке овог модела у односу на бихејвиорални приступ. У овом делу он поново истиче да су истраживања показала да претпоставке од којих полази рационални модел нису у потпуности тачне. Овај модел се може користити да се „објасне маргиналне промене у стабилним ситуацијама” (стр. 45), али чим се правила игре промене, појединцима је теже да изађу на крај са новом ситуацијом, а самим тим и да се предвиди њихово понашање. У наставку следи одељак *Оснивање бихејвиоралне економије*, у ком аутор прави преглед настанка бихејвиоралне економије.

Прави осврт на рад оснивача ове дисциплине, Канемана (*Daniel Kahneman*) и Тверског (*Amos Tversky*), и открића до којих су дошли својим истраживањима. Читаво ово поглавље представља ретроспективу развоја бихејвиоралне економије.

Усмеравању се аутор у потпуности посвећује у четвртном поглављу. У овом делу Питер Цон резимира успех бихејвиоралних наука и бихејвиоралне економије, њихову примену у јавним политикама, али и утицај на ширу јавност, путем медија. Аутор види два кључна разлога за велики успех усмеравања и бихејвиоралне јавне политике генерално. Пре свега, то је због практичне компоненте коју бихејвиорална економија има у себи, а која је делом производ реализма коју је ослањање на психологију омогућило. Други разлог је што су заговорници бихејвиоралне економије умели да научна сазнања „преведу” у препоруке и савете које свако може лако да разуме. Аутор такође прави кратак осврт на најзначајнија дела из области бихејвиоралних наука које су биле претходнице најзначајнијој књизи у овој области „Усмеравање:

Унапређивање одлука о здрављу, богатству и срећи”.

Међутим, оно што аутор такође истиче, а што се никако не сме занемарити јесте допринос других људи и субјеката у „превођењу” научних сазнања у корисне алате јавних политика. Ту се свакако истиче допринос Дејвида Халперна (*David Halpern*) и читавог тима који је радио и ради у тзв. Јединици за усмеравање (*Nudge Unit*). Поред детаљне ретроспективе рада Јединице за усмеравање, анализе и објашњења самог усмеравања користећи многе примере, Питер Џон у овом одељку прави кратак приказ више пута поменуте књиге „Усмеравање”, на чему се ми нећемо задржавати, али бих издвојила његов коментар на успех који је књига доживела а који заиста најбоље описује оно што се са усмеравањем дешава: „феномен је рођен”.

У наредном поглављу „*Превођење усмеравања у праксе. Путања иновација*” аутор настоји да одговори на питање зашто се усмеравање у јавним политикама развило баш у овом тренутку и зашто је тако брзо почело да се примењује од стране многих светских агенција (институција). Међутим,

његов главни фокус је на Тиму за примену бихејвиоралних увида/сазнања (енг. *Behavioral Insight Team – BIT*), тело при Влади Велике Британије које је прво у свету почело да примењује знања из бихејвиоралних наука, психологије и усмеравања у јавним политикама. Иначе, свој рад у овој јединици, детаљно је описао већ поменути Дејвид Халперн у књизи „Унутар јединице за усмеравање” (*Inside the Nudge Unit*, 2015).

У шестом поглављу долазимо до критика усмеравања и његових ограничења. У овом поглављу Питер Џон сумира неколико критика усмеравања: ефекти усмеравања су ограничени, слаби и често краткотрајни, не могу се лако пресликати и применити у другим друштвима, а понекад усмеравање једноставно не даје резултате. Међу критикама се наводи да упркос великом броју истраживања и даље постоји мала „база знања” о овом инструменту, а нарочито о његовим манама и разлозима неуспеха, с обзиром да се радови о усмеравањима који нису дали резултате не објављују. Настављајући са идеолошким критикама долази

се до можда најзначајније и свакако најчешће критике усмеравања, а то је да оно не укључује грађане већ да се усмеравања креирају мимо њих. Разматрајући критике, Питер Цон даје контра аргументе, али опет остаје дужан да појасни да ли су изнета ограничења граница до које можемо да користимо усмеравање. Читаоцу може да засмета чињеница да се полако ближи крај књиге, а још увек нема одговора на питање колико „далеко” можемо усмеравати.

Можда и најбитније поглавље за тему ове књиге – колико далеко усмеравати, је управо седмо поглавље које се бави етиком усмеравања. Став Питера Цона је да, иако усмеравање даје резултате, Влада не треба да га користи када он није у складу са моралним или другим вредностима друштва. Тејлер и Санстејн су кованицом „либертаријански патернализам”, који означава усмеравање без угрожавања слобода појединца, створили утисак да политике које се спроводе у интересу грађана а садрже у себи усмеравање, не угрожавају слободу појединаца. У наставку Питер Цон расправља

о либертаријанском патернализму јер сматра да је то полазна позиција када се говори о етичности усмеравања. Поново, аутор прави преглед ставова кључних актера теорије усмеравања као што су Тејлер, Санстејн, Андерсон.

Две кључне опасности које Цон наводи када је усмеравање у питању, али и бихејвиоралне науке уопште, јесте опасност да ће Влада користећи ова знања имати већу моћ и контролу над грађанима. Међутим, према његовом мишљењу, ово се ни на који начин не разликује од уобичајене ситуације у којој знање и монопол над информацијама доминирају. Друга брига подразумева нарушавање неутралности усмеравања. Уколико је усмеравање политички или идеолошки инструисано, односно, ако намеће одређени стил живљења, онда је усмеравање „пропало”. У наставку Питер Цон посвећује пажњу и односу грађана према усмеравању, али поново пажљиво сумирајући ставове других научника не изнесећи свој закључак. Он нуди позицију према којој усмеравање треба прихватити не зато што оно не нарушава

слободу већ зато што унапређује јавне политике. Сматра да усмеравање треба бити примењено од стране креатора јавних политика уколико је базирано на подацима и научном приступу, правилно евалуирано и пре свега ако индивидуална праванису нарушена (стр. 118).

Усмеравање плус (енг. *Nudge Plus*) је тема осмог поглавља. Усмеравање плус подразумева да усмеравање које је партиципативније, односно које у већој мери укључује грађане и представља идеју коју је изнео управо Питер Џон. Он сматра да је у процесу креирања јавних политика неопходно успоставити већу једнакост између грађана и државе, као и да се успоставе делиберативни механизми. Инсистира на делиберативнијем приступу јер сматра да грађани могу да промене своје преференције уколико имају више времена да дебатују о предлозима јавних политика, приступ мишљењима експерата и адекватно посредовање у овом процесу. Многе врсте усмеравања успевају само уколико подстакнете људе да размишљају о свом поступку. А управо је ово промишљање о поступку, кључ да људи

трајно промене своје обрасце понашања, што Џон види као циљ бихејвиоралних наука и усмеравања.

Последње поглавље је упадљиво најкраће поглавље у књизи, од свега пар страна. У овом поглављу аутор резимира кључне ставове изнете у књизи и закључује да усмеравање треба да буде саставни део процеса креирања јавних политика.

Књига „*Колико далеко усмеравати? Процене бихејвиоралне јавне политике*” написана је тако да је могу разумети они који немају претходна знања из усмеравања, с обзиром да аутор прави осврт на кључне појмове. Такође, она је и леп подсетник за оне који су добро упознати са развојем ове области јер резимира кључна достигнућа ове области. Иако корисна и занимљива, књига није успела да оправда очекивања које наслов књиге и многе позитивне рецензије намећу. Највећи део књиге одлази на ретроспективу, резимирање и препричавање ставова и налаза других аутора. Аутор је више од пола књиге посветио томе да уведе читаоца у област, резимирајући развој бихејвиоралних јавних

политика, усмеравања, и приказивању других књига, текстова и истраживања, што је за људе који прате ову област сувишно. Непропорционално мањи део књиге посвећен је разматрању која је граница примене усмеравања и како само усмеравање унапредити. Питер Цон износи занимљиве тезе о делиберативнијем приступу усмеравању међутим не посвећује се довољно овој теми и не разрађује тезу. Слично је и када говори о усмеравању плус. Он начиње тему унапређења и даљег развоја усмеравања, али је не развија. На крају, можемо да закључимо да је ова књига занимљива, али да не оправдава очекивања читалаца јер не даје одговор на централно питање књиге, колико далеко можемо усмеравати и како унапредити усмеравање тако да трајно мења понашање појединаца на боље?